

3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Психологические исследования / Л.И.Божович. – Москва : Просвещение, 1968. – 464 с.
4. Голюк О.А., Пахальчук Н.О. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. // Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монография / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Гл. 3. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67-91
5. Грошовенко О.П. Особливості використання технології проблемного навчання в процесі засвоєння молодшими школярами курсу природознавства / О.П.Грошовенко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. Праць. – Випуск 39/ Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін.- Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – с. 15-18.
6. Грошовенко О.П. Підготовка вчителя початкових класів до еколого-виховної роботи з молодшими школярами / О.П.Грошовенко // Актуальні проблеми формування творчої особистості вчителя початкових класів: Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2001.- С.337-342.
7. Кіт Г.Г. Пошуково-дослідницька діяльність як особлива освітня потреба інтелектуально обдарованих молодших школярів // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії : Збірник тез доповідей / Редкол.: Б.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 169-171.
8. Організація дослідної роботи : методичні рекомендації та програми гуртків еколого-натуралістичного профілю в школі та позашкільних закладах / за ред. В.В.Вербицького. – К.: ІЗМН, 1996. – 112 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ІГОР У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Т.Зварич, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Л.В.Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USING CREATIVE GAMES IN WORKING WITH YOUNGER SCHOOLCHILDREN

T.Zvarych, second-year student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті обґрунтовано необхідність використання у роботі з молодшими школярами різних видів ігор. Особливе значення у розвитку творчих здібностей учнів посідають творчі ігри. Висвітлено теоретичні засади організації навчально-виховного процесу у школі першого ступеня засобами творчої гри.*

***Ключові слова:** ігрова діяльність, молодший шкільний вік, творчі ігри, творчі здібності.*

***Abstract.** The article discusses the theoretical principles of the using creative games in the educational in primary school. The issue of using various types of games for working with children in primary school is presented. The need for development of creative abilities of primary school pupils in creative games is substantiated.*

***Keywords:** game activity, primary school age, creative games, creative abilities.*

У дитячі роки гра є основним видом діяльності людини. За її допомогою діти пізнають світ, перевіряють свою силу і спритність, у них виникають бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути чогось прекрасного. Гра дарує щохвилинну радість, задовольняє актуальні невідкладні потреби, а ще вона спрямована в майбутнє, бо під час гри у дітей формуються чи закріплюються властивості, вміння, здібності, необхідні їм для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші діти. За вмілого використання різних видів ігор у навчально-виховному процесі початкової школи гра може стати не замінимим помічником педагога.

А.С.Макаренко стверджував, що гра має важливе значення в житті дитини. Педагог був переконаний, якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому

виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі. Видатний педагог писав: «Є ще один важливий метод – гра... Треба зазначити, що між грою і роботою немає такої великої різниці, як дехто думає... В кожній гарній грі є насамперед робоче зусилля та зусилля думки... Дехто гадає, що робота відрізняється від гри тим, що в роботі є відповідальність, а в грі її немає. Це неправильно: у грі є така ж велика відповідальність, як і в роботі, – звичайно, у грі гарній, правильній...» [6, 367].

У грі формується ряд особливостей особистості дитини. Часто гру називають своєрідною школою підготовки дитини до праці. Гра – це школа спілкування дитини. Вона тільки здається легкою, а насправді потребує, щоб дитина, яка грається, віддавала грі максимум своєї енергії, розуму, витримки, самостійності. Гра постійно стає напруженою працею і через прикладенні дитиною зусилля веде до задоволення. Задовольняючи свою природну невсипущу потребу в діяльності, в процесі гри дитина «добудовує» в уяві все, що недоступне їй в навколишній дійсності, у захопленні не помічає, що вчиться – пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію.

У грі найповніше проявляється індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, нахили, здібності дітей. Гра – це своєрідна творчість дітей. Гра належить до традиційних і визнаних методів навчання і виховання як дошкільників, так і молодших школярів і навіть підлітків. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча й виховна функція діють у тісному взаємозв'язку. Гра як метод навчання організовує, розвиває учнів молодшого шкільного віку, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість.

Дослідники підкреслюють можливість педагогічного керівництва ігровою діяльністю дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з метою розвитку творчих здібностей особистості (Р.Жуковський, Є.Зворигіна, Д.Менджерницька, Я.Пономарьов та ін.). І хоча проблема креативності в грі отримала розвиток у психолого-педагогічних дослідженнях, вимагає подальшого вивчення питання про особливості педагогічного керівництва грою з метою розвитку творчості молодших школярів. На практичну важливість цього питання вказують багато авторів, констатуючи, що в умовах початкової школи гра або пускається «на самоті», або неприпустимо регламентується (Т.Маркова, Н. Михайленко та ін.).

Значення гри у формуванні особистості дитини досліджували відомі психологи та педагоги: Е.Аркін, Л.Артемова, К.Грос, Б.Ельконін, Ю.Косенко, Н.Кудикіна, Т.Маркова, П.Рудик, А.Усова та ін. Науковці переконані, що творчий потенціал гри може бути реалізований тільки за умови спрямування її дорослими. У дошкільному віці гра є нормою, через гру дорослий формує природу дитини, її пізнавальний, мовленнєвий, художньо-естетичний, фізичний розвиток і творчі здібності. У грі реалізується потреба пізнавати оточуючий світ і людські взаємини, а відтак міцніє бажання гратися в різноманітні ігри, зростає інтерес до гри як виду діяльності. Гра є не лише фактором настрою, емоцій дитини, а й важливим чинником розвитку головного мозку, серцево-судинної, нервової систем дитячого організму. Перебіг усіх життєво важливих фізіологічних і психічних процесів в організмі дитини пов'язаний із задоволенням потреб в активності, у нових враженнях, вияві здорових емоцій. І все це дитині забезпечує участь у грі [2; 9; 10]. У роботі з шестирічними першокласниками використання різних видів ігор має не менш важливе значення, а ніж у роботі зі старшими дошкільниками.

Сучасна педагогіка найчастіше послуговується такою класифікацією ігор:

- Творчі ігри. До них належать режисерські, сюжетно-рольові (сімейні, побутові, суспільні), будівельно-конструкторські, ігри на теми літературних творів (драматизації, інсценування) тощо.
- Ігри за правилами. Цю групу утворюють рухливі (великої, середньої, малої рухливості; сюжетні, ігри з предметами; з переважанням основного руху: бігу, стрибків тощо; ігри-естафети) та дидактичні ігри (словесні, з іграшками, настільно-друковані).

Окрему групу становлять народні ігри (забави, рухливі, дидактичні, обрядові) [8].

Отже, гра є природним способом розвитку дитини. Тільки у грі дитина радісно і легко розкриває свої творчі здібності, закріплює і засвоює нові навички і знання, розвиває моторику, спостережливість, фантазію, пам'ять, вчиться думати, аналізувати, долати труднощі, одночасно вбираючи в себе неоціненний досвід суспільства. Саме гра допоможе вчителю початкових класів розвинути творчу особистість.

Для дитячої творчості характерним є непередбачуваність, спонтанність. Творчі процеси найчастіше протікають на несвідому рівні, а свідомість фіксує лише їхній кінцевий результат. Причому не все, що дивує дитину, буде дивувати дорослого, оскільки світ дитини – своєрідний, непізнаний, індивідуальний – є таким, що не завжди піддається дорослому поясненню. Щоб сформувати творчі здібності у дітей молодшого шкільного віку, необхідно накопичити якнайбільше вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності. Пізніше дитина зацікавиться процесом творчості спочатку в тому виді діяльності, який їй сподобається найбільше, а потім – в усіх видах діяльності. Сформувавши у дитини інтерес до будь-якого (або декількох) видів діяльності, педагогу вдається захопити вихованця процесом творчості [10].

Для формування творчих здібностей дітей педагогу, у першу чергу, потрібно дати їм знання про оточуючий світ в цілому. Як вже було сказано, ці знання діти отримують під час різних видів діяльності. І в такому випадку на допомогу вчителю прийде дидактична гра, яка, безперечно, має навчальну мету. На нашу думку, вчитель може використовувати творчі ігри на різних етапах організації навчально-виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку. Однак, важливо знати, що ефективність використання творчих ігор зростає, якщо перед їх проведенням діти отримали потрібну інформацію про те, чи інше явище суспільного життя. Творчі ігри допомагають дитині брати на себе ролі (функції) дорослих. Творчий характер ігрової діяльності виявляється в тому, що дитина немов би перевтілюється у того, кого вона зображує, і, вірячи в правду гри, створює особливе ігрове життя, людей, тварин. Гра, як і казка, вчить дитину перейматися думками та почуттями зображуваних героїв, виходячи за коло повсякденних вражень у широкий світ людських прагнень і героїчних учинків.

Шляхом використання у роботі з дітьми молодшого шкільного віку різних видів творчих ігор вчителі мають закладати у поведінку дітей творчі начала, які в подальшому житті допоможуть їм пристосуватися до сучасних суспільних потреб. Творчими іграми їх називають тому, що діти самі визначають мету, зміст і правила гри, відображаючи здебільшого навколишнє життя, діяльність людини та відносини між людьми. Значна частина творчих ігор – це сюжетно-рольові ігри. Діти зображають людей, тварин, роботу лікаря, будівельника тощо. Усвідомлюючи, що гра – не справжнє життя, діти тим часом по-справжньому переживають свої ролі, відверто виявляють своє ставлення до життя, свої думки та почуття, сприймають гру як важливу справу. Насичена яскравими емоційними переживаннями, сюжетно-рольова гра залишає в свідомості дитини глибокий слід, який позначається на її ставленні до людей, їхньої праці, взагалі до життя. До сюжетно-рольових ігор належать також ігри з елементами праці та художньо-творчої діяльності.

Творча гра є школою моралі, але не моралі в уявленні, а моралі в дії, як зазначає Д.Ельконін. Моральні якості, сформовані в грі, впливають на поведінку дітей у повсякденному житті. Водночас моральні норми і правила, засвоєні в процесі спілкування дітей один з одним і з дорослими, набувають подальшого закріплення в грі. Моральне виховання в творчій грі обумовлюється її змістом, тобто відображенням у ній реальних подій, пов'язаних з нормами моралі. У процесі розгортання сюжету діти можуть засвоювати різні типи взаємин і деякі форми поведінки. Незважаючи на те, що сюжет може відображати позитивні явища навколишньої дійсності, моральна цінність деяких ігор виявляється вкрай низькою, якщо увага гравців сконцентрована лише на виконанні ігрових дій, і вони не виявляють інтересу до людських стосунків. Адже головне в грі – своєрідне моделювання соціальних взаємин між людьми.

В іграх діти відтворюють взаємини, пов'язані з роллю, з позиції власного досвіду, який може бути і негативним, або ж ухиляються від небажаних для себе дій чи виконують

їх, керуючись егоїстичними інтересами. Все це цілком можливо у творчій грі, оскільки вона є самостійною діяльністю, і дитина має право на власний розсуд втілювати свій ігровий задум. І в тому, і в іншому випадку потрібна допомога дорослого [3, 33].

Різновид творчої ігрової діяльності – театралізована діяльність. Вона пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва та відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів. Ключові поняття театралізованої діяльності: сюжет, сценарій, гра за сюжетом літературного твору, театралізація, казка-переказ. Л. Артемова поділяє театралізовані ігри залежно від їх виду та специфічного сюжетно-рольового змісту на дві основні групи: режисерські ігри та ігри-драматизації [1].

У режисерській грі дитина як режисер і водночас «голос за кадром» організовує театральну-ігрове поле, акторами і виконавцями в якому є ляльки. В іншому випадку акторами, сценаристами, режисерами виступають самі діти, які під час гри домовляються про те, хто яку роль виконуватиме, що робитиме. Ігри-драматизації створюються за готовим сюжетом з літературного твору або театральної вистави. План гри та послідовність дій визначають заздалегідь. Така гра важча для дітей, ніж наслідування того, що вони бачать у житті, оскільки треба добре зрозуміти й відчувати образи героїв, їхню поведінку, пам'ятати текст твору (послідовність розгортання дій, реплік персонажів). У цьому й полягає особливе значення ігор-драматизацій – вони допомагають дітям глибше зрозуміти ідею твору, відчувати його художню цілісність, сприяють розвитку виразності мови і рухів.

Ще один вид творчих ігор – конструкторські ігри. Ці ігри спрямовують увагу дитини на різні види будівництва, сприяють набуттю конструкторських навичок організації та зближенню дітей, залученню їх до трудової діяльності. У конструкторських іграх яскраво проявляється інтерес дітей до властивостей предмета і бажання навчитися з ним працювати. Матеріалом для цих ігор можуть бути конструктори різних видів та розмірів, природний матеріал (пісок, глина, шишки тощо), з якого діти створюють різні речі за власним задумом або за завданням вихователя. Важливо, щоб педагог допомагав дітям здійснити перехід від безцільного нагромадження матеріалу до створення продуманої будівлі.

При всій різноманітності творчих ігор вони мають спільні риси: діти самі або за допомогою дорослого обирають тему гри, розвивають її сюжет, розподіляють між собою ролі, добирають потрібні іграшки. Усе це має відбуватися в умовах тактовного керівництва дорослого, спрямованого на активізацію ініціативи дітей, розвиток їхньої творчої фантазії. Театралізована діяльність дітей молодшого шкільного віку не менш важлива для формування творчих здібностей учнів. Переконані, що у творчому розвитку молодших школярів необхідно широко практикувати інсценізацію різних видів казок.

Творча діяльність захоплює дітей, дає здатність «увійти» в уявні обставини, в умовні ситуації. Діти щиро переживають подію, яка відбувається з ними у процесі ігрової діяльності. Специфіка впливу гри на розвиток творчих здібностей дітей унікальна, оскільки через гру можна розвивати образотворчі, музичні, художньо-мовленнєві та інші здібності учнів, які може спрямувати дорослий в русло виховання особистості, організовуючи спільну діяльність дітей.

Гра для дитини молодшого шкільного віку, як і для дітей дошкільного віку виконує різноманітні функції, серед яких: соціалізація, навчання спілкуванню, виховання, відпочинок, задоволення, компенсація. У грі започатковується формування навичок управління дитиною власною поведінкою. Вона не здійснює ту діяльність, яка звична для дорослого, але відчуває під час гри приємні відчуття людини, яка може володіти ситуацією. Дитина нездатна здійснювати те, що робить дорослий, але у грі вона схожа на нього у світі, відмінному від дійсності, але у світі, який може реалізувати ті емоції, які поки що не можна відчувати в реальності через незрілість фізичну і психологічну, відсутність умінь, навичок та знань.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. В. Вчися граючись / Л.В.Артемова . – К. : Томіріс, 1990. – 170 с
2. Барташнікова І.А. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5-7 років / І.А.Барташнікова, О.О.Барташнікова. – Тернопіль : Богдан, 1998. – 83 с.

3. Власова О.І. Педагогічна психологія / О.І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 237 с.
4. Кульчицкая Е.И. Сирень одаренности в саду творчества / Е. И. Кульчицкая, В.А. Маляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. – 316 с.
5. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А.М. Матюшкин // Вопросы психологи. – 1989. – №6. – с. 29-33.
6. Макаренко А.С. Гра : творчи в 7 т. / А.С.Макаренко. – К., 1954. – Т.4. – С. 367.
7. Николаева Е.Н. Психологія дитячої творчості / Е.Н.Николаева. – СПб. : Речь, 2006. – 220 с.
8. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / за ред. Г.С.Тарасенко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 320 с.
9. Пахальчук Н.А. Использование игр-путешествий в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста / Н.А. Пахальчук // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в оногенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 15-16 апр. 2015 г. / Брест. го. ун-т им. А.С.Пушкина ; редкол.: Г.Н. Казарчик, Т.В. Александрович, М.С.Ковалевич. – Брест : БрГУ, 2015. – С. 193-197.
10. Суржанська В.А. Творчі завдання в роботі з дітьми дошкільного віку / В.А.Суржанська. – К. : Знання, 2003. – 34 с.
11. Театр для малюків (початкова школа) / уклад. О.М. Ворожейкіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 125 с.
12. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП "Документ Принт", 2017. – 196 с.

РОЛЬ ДИТЯЧОЇ КНИГИ У ФОРМУВАННІ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

К.Здихальська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: О.П.Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ROLE OF THE CHILDREN'S BOOK IN THE FORMING ECOLOGICAL CULTURE FOUNDATIONS FOR YOUNGER SCHOOLCHILDREN

K.Zdyhal's'ka., third-year student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті на основі досліджень читання дітей та психолого-педагогічних характеристик молодших школярів запропоновано систему роботи з їх екологічного виховання, окреслено орієнтовне коло необхідних книжкових видань. Висвітлюються проблеми використання дитячої літератури у формуванні екологічної культури учнів та намічено шляхи їх усунення.*

***Ключові слова:** дитяча книга, екологічна культура, молодший школяр, екологічне виховання.*

***Abstract.** This article proposes a system of younger schoolchildren`s environmental education, outlines the approximate range of essential book publications based on children`s reading research and psychological and pedagogical characteristics of younger schoolchildren. The problems of using children`s literature in the forming the ecological culture of pupils are described and ways of their elimination are outlined.*

***Keywords:** children`s book, ecological culture, younger schoolchildren, environmental upbringing.*

У сучасних умовах трансформації суспільного устрою і розвитку національної системи освіти в Україні підвищуються вимоги до екологічної культури дітей і молоді: формування в них екологічної свідомості, планетарного світогляду, почуття відповідальності за стан навколишнього середовища, активної життєвої позиції, оскільки проблеми дбайливого ставлення до природи, охорони навколишнього середовища, поліпшення екологічної ситуації є досить актуальними для України і всієї планети.

Із скарбів народної педагогіки черпали безцінний досвід екологічного виховання дітей видатні діячі – Г. Сковорода, Т. Шевченко, О. Духнович, І. Франко і багато інших. З давніх часів звертали свою увагу на значення природи у вихованні дитини Г. Песталоцці, Ф.